

MÚLTIDÉZŐ

Szarka István

A MI HÁZUNK

*A Borsodi Tájház Váralja út 1. sz. alatti
épületének története
és
lakóinak múltja.*

A Váralja út 1. sz. alatti lakóépület eredeti tulajdonosa Szűcs István és neje, Fazekas Julianna voltak, akik 1857–1932, illetve 1868–1954 között éltek.

Szűcs István a Sajószentpéterről idekerült és a jómódú Ethei családba benősült Szűcs Pál fia, Fazekas Julianna pedig az eredetileg is borsodi Fazekas família lánya, akinek mostohaapja a tekintélyes Bartha családból származó Bartha István és nagyanyja Kopcsó Erzsébet volt. István bácsi kőbányát bérelte, az építkezésekhez termelt követ. Felesége, Julianna nénénk az akkori viszonyoknak megfelelően a háztartásban dolgozott, és a gyerekeket nevelte.

Egybekelésük idején, 1886-ban még nem itt laktak, hanem a szomszédos várdombon, a jelenlegi feljáráttal szemben. E telket — rajta egy alacsony vályogfalú, zsúptetős, szabadkéményes lakóházzal — 1890–95 között vásárolták. Sajnos rövid ideig állott fenn a ház, mert 1902-ben, az egész házsort érintő tűzvész következtében leégett. Szűcs nagyanyánk nem nagyon bánta, sőt azt mondta később nekünk, hogy — titokban — örült is neki, mert így remélte, hogy a biztosítási díjat is beszámítva, új házuk lesz.

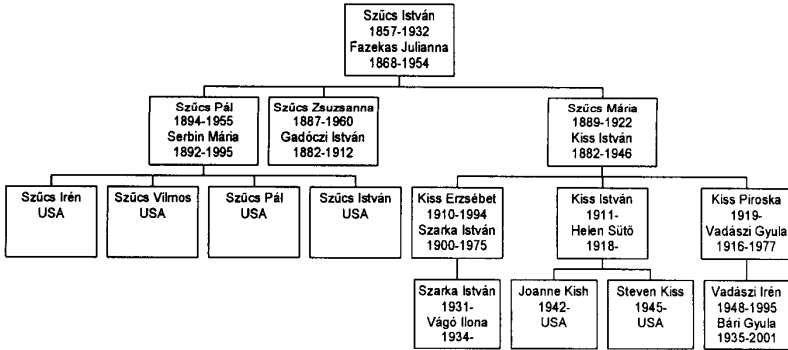
Igaza lett, mert 1903-ban, — amely évszám a gerendába be van vésvé, — fel is épült a jelenlegi lakóház, ha egészen nem is olyan formában, ahogy a mama gondolta. Az új házat ugyanis kellően megemelték, és a falak a papa által termelt homokkőből épültek, cserépfedéssel. Megmaradt azonban a konyhában a szabadkémény és a szobákban a döngölt föld padlózat, de állítólag az ablakok is kicsik voltak.

Szűcs papa nagyon konzervatív gondolkodású ember volt, és amellet gyakran „nézett” a pohár fenekére. A mama sokszor hangoztatta, hogy nehéz életük volt. Házasságukból három gyermek született, két lány és egy fiú.

Szűcs papa, mama és Palika

**A Váralja út 1. sz. lakóház egykori tulajdonosai ill. lakói
négy generáción keresztül**

A két lány, Szűcs Zsuzsanna (1887–1960) és Szűcs Mária (1889–1922) a gyerekek után hamar belecseppent a család napi gondjaiba, küzdelmeibe. Szerettek volna sorsukon javítani. Zsuzsanna — az idősebb lány — volt a legfogékonyabb a változás, a tenniakarás terén. Ő már alig 18 éves korában jelentkezett egy csoportnál és kiment velük Amerikába, a korábban kivándorolt rokonai Bartha család után. Mintegy két évig volt kint, s ez alatt küldött haza pénzt, ruhaneműt a családnak, majd úgy gondolta, hazajön, férjhez megy, és ha Magyarországon reménytelennek látja a jövőt, esetleg újra kivándorol hosszabb időre. Döntött tehát, és az imakönyve első lapján írt feljegyzése szerint 1907. október 26-án indult New Brunswick-ből, majd november 11-én ért haza Borsodra.

A két lány (Zsuzsanna és Mária)

Itthon a felvilágosodott lány nem nagyon egyezett a papával, ezért hűgával együtt mielőbb a férjhezmenéstől remélte sorsa jobbra fordulását. Az esküvőre 1909-ben került sor, amikor pár nap különbséggel mindkét lánytestvér férjhez ment.

Sajnos Zsuzsanna házassága nem volt szerencsés. Gadóczi Istvántól,

a csinos, de állítólag kikapós természetű férjétől alig egy év után különvált, majd a férj 1912-ben meghalt. Mária házassága tartósabbnak ígérkezett. Az ő férje Kiss István lett, aki ugyancsak a várdombon lakott Máriáék szomszédságában, és kőművesként dolgozott.

A harmadik gyerek Szücs Pál (1894–1955), aki mint a legkisebb, kissé elkényeztetetten nőtt fel — ő volt a „Palika”, aki a rokonságon belül tapasztalt korábbi kivándorlások hatására egyre többet gondolt Amerikára, az ottani életre.

Ez a gondolkodásmód hatott egyébként akkor általában a fiatalokra. A két lány is határozott, kivándorolnak Amerikába, jövőjüket megalapozni.

Zsuzsanna sorsa volt az egyszerűbb és Máriáéké volt a nehezebb. Nekik itt kellett hagyni alig két éves kislányukat, Erzsébetet Szücs mamával és Szücs papával. A fiatalok 1911-ben nekivágtak a nagy útnak. A Hamburgból indult hajón „Palika” is eldalolta még egyszer kedvenc dalát, a „Daru madár útnak indul ...” c. dalt, mely hűen jellemezte sorsát.

A Kiss család indulás előtt

A Kiss család Amerikában Zsuzsannával

Zsuzsanna és Máriaék mintegy nyolc évig éltek és dolgoztak Amerikában, amikor is 1920-ban Mária betegsége miatt úgy határoztak, hogy visszatérnek hazájukba. Öccsük, Szűcs Pál viszont kint maradt továbbra is. Megnősült és négy gyereke született: Irén, Vilmos, Pál és a beteges István. Szűcs Pál életéről egyébként keveset tudunk, mert az itthoniakkal kapcsolatot nem tartott, nem levelezett. Zárkózottan élt, míg végül megdöbbenésünkre 1955-ben életének önkézeivel vetett véget. Tettéknek okát ma sem ismerjük.

Az Amerikában töltött évek a hazatérteknek gazdasági szempontból hasznosak és eredményesek voltak. Dohánygyárban dolgoztak Pooughkeepsiben, és annyi pénzt sikerült nekik összegyűjteni, hogy Máriaék a Borsodi út 184. számú lakóházat felépítették, Zsuzsanna nénénk pénzéből pedig a korábban vásárolt, ill. újjáépített lakóházat korszerűsítették. A szabadkéményt és a búboskemencét megszüntették, a szobát deszka padlózattal, a konyhát kőlappal látták el és új ajtókat, ablakokat vettek. A bútort is változott, és a több láda amerikai ruhában még évek múlva is járt a család. Ezen kívül némi földet is vásároltak, ami akkor a biztonságot jelentette.

A három testvér

konyha —, kamra és pince helyiséggel. A ház végébe pedig istállót és egyéb gazdasági épületeket emeltek.

Az életcél az új helyzetnek megfelelően módosult, a fő feladat a napi gazdasági munkán túl a gyerekek felnevelése lett, amit Zsuzsanna nénénk ügyesen és gondosan végzett. A református hitben nevelt fiatalok Szentmártony esperes szerint vasárnaponként mindig szépen öltözötten mentek templomba.

A családi kép legközelebb 1930-ban változott ismét, amikor a gyerekek már felnőttek és a nagyobb lány, Erzsébet, — kisebb vihart kavarva — férjhez ment Szarka Istvánhoz (1900–1975), apámhoz, a falu egyik középnemesi családjának idősebb fiához. A házasságot ugyanis apám szülei ellenezték, esküvőjükön nem is vettek részt.

Az esküvőt követően Erzsébet öccse, Pista, magának nem nagy jövőt látva itthon, visszament Amerikába. Ott nősült meg és született két gyereke. Felesége egy nagyszerrű magyar lány lett (Helen Sütő), aki az ottani magyarokat is éveken keresztül összetartotta.

Itthon a Váralja úti házban Szűcs mama mellett az idősebb generációból 1932-re csak a gyereket felnevelő Zsuzsanna nénénk maradt, miután Szűcs papa ez évben meghalt. A fiatalabb nemzedék közül pedig az új házaspár, István és Erzsébet, illetve gyermekük, a kis Pisti (azaz én) lépett előtérbe. Piroska sorsa volt még részben megoldatlan, aki édesapjához költözött a Borsodi úti házba, nappalanként viszont általában itt tartózkodott továbbra is, férjhezmeneteléig. Ez annyiban volt természetes, hogy napközben közösen dolgoztak, és egy családként éltek.

Helen és Kiss István

Erzsébet és István esküvője

Szűcs papa halálával a családfői teendők apámra, Szarka Istvánra hárultak. Változott az addigi gazdálkodási mód is. Részben újabb földet vásároltunk, részben béreltünk és intenzív állattartásba kezdtünk, amire a lakóépület végében kibővített istálló, takarmányos szín és baromfiudvar is utal. Hús–húszonöt kh. földön gazdálkodtunk és az istállóban 8–10 db szarvasmarha és ugyanannyi sertés volt, nem beszélve a sok kacsaról, libáról és baromfiról. Naponta hordták tőlünk a tojást, tejet és más háztáji terméket.

Zsuzsanna néni

A háború 1944 decemberében itthon ért valamennyiünket. A front alatt a pincéből feljövet Kiss Istvánt, nagyapámat érte légnyomás, ami olyan súlyos volt, hogy nem sokkal később belehalt következményébe. Nekünk hál' Istennek nem lett semmi bajunk, házunkat sem érte találat.

A háborús időszakban azt éltük át, amit általában mindenütt átéltek, és amit különösebben ecsetelni szükségtelen. Apám került időnként veszélyes helyzetbe, aki mint községi t. bíró, a megszálló csapatokkal viaskodott sokat a falu érdekében.

Az 1948 utáni évek bennünket is megviseltek. A gimnáziumot úgy végeztem, hogy naponta bejártam vonattal Miskolcra. Előfordult, hogy néha még kenyereink sem volt. Apámék felváltva hordták hátukon a tejet a 10 km-re lévő bányatelepre, hogy némi pénzünk legyen. Gyakran más faluból kellett megvásárolni az előírt és beadandó terményt vagy állatot, ha már nekünk nem volt, nehogy apámat elvigyék. A körülmények véletlen játéka, hogy nekem, mint

A gazdálkodáshoz a Váraljai úti telek nem nagyon volt szerencsés, mert hátsó részét a dédnagyapapa, Szűcs István egy könnyelmű pillanatában, 1926-ban borozás közben eladta, ill. elcserélte a szomszéd Szatmári Pállal, hogy azon a sajátjával együtt nagy csűrűt tudjon építeni. (Ez a csűrű ma is fennáll, és a tájháznál kulturális célt szolgál.)

A család élete a változásnak megfelelően beindult, és kiegyensúlyozott volt mindaddig, amíg a háborús évek be nem következtek. Ez időben, 1942-től kezdve én a család ifjú tagja már gimnáziumba jártam, apámat pedig munkáját félbeszakítva, időnként mint tartalékos bevitték katonának. Ilyenkor a család nőtagjaira maradt a gazdálkodás folytatása.

Szűcs mama és a kis Erzsébet

parasztyereknek 1950-ben sikerült egyetemre kerülni, s így ebből az ördögi körből kiszabadulni.

Az egyetemi éveimet is az a kettősség határozta meg, hogy szorgalmasan tanultunk, de reményeink hazajöveteleink alkalmával szinte kilátástalanná váltak.

Úgy tűnt, az 50-es évekre jellemző ellentmondások a családot se kímélték. Apám a nyomás hatására önállóságát feladva beállt a tsz-be, dédnagyanyám, Szücs mama az értelmetlen nélkülözést nem bírva 1954-ben meghalt. Én pedig éppen ekkorra végeztem az egyetemen, és mint építőmérnök kerültem Kazincbarcikára dolgozni, hogy végre szüleimnek segíteni tudjak. Ez kissé stabilizálta helyzetünket.

Megemléltendő még Piroska néném, aki a zürös időszakban ment férjhez, és a Borsodi út 184 sz. házban élve nyögték ők is férjével, Vadászi Gyulával az 50-es évek terheit. Nekik egy lányuk született, Irén, aki 1971-ben ment férjhez Bári Gyulához, sajnos azonban azóta már mindketten meghaltak.

Az 1956-os forradalom megkímélte a családot, és a világháborúhoz hasonlóan nem keveredtünk bele. Az 1956-os év annyira volt ránk nézve emlékezetes, hogy ez évben nősültem meg Kazincbarcikáról, feleségem Vágó Ilona, egy ottani vendéglős család lánya lett.

Házasságunk után lakás hiányában természetesen mi is ide költöztünk lakni. Tudtuk, hogy ez csak ideiglenes megoldás lehet, mert a kétszobás Váralja úti épület funkcionálisan már nem volt megfelelő, ezért 1960-ban tervbe vettük a közeli apai telken egy új lakóház építését, az akkor előnyös OTP-kölcsönnel. Hogy az építkezést jobban tudjam irányítani és szervezni, helybe jöttem dolgozni a Járási Tanácsra.

A munka alig kezdődött el, amikor nagynéném, Szücs Zsuzsanna hosszabb betegség, ill. ápolás után — melyet anyámtól kapott, szinte cserébe jötteteiért — meghalt. Halálával a múlt és a jelen, a család Amerikába szakadt tagjainak és az itthoni új generációnak a kapcsolata látszott megszakadni.

Hogy teljesen mégse történt így, annak oka, hogy a későbbiekben kölcsönös látogatásokkal igyekeztünk az amerikai rokonok egy részével a kapcsolatot fenntartani. Elsősorban a Kiss családdal, Pista bátyámmal és Helen nénémmel.

Ifj. Szarka István feleségével

Látogatóban Pista bátyáméknál

A tervezett lakóházat 1963 őszére építettük fel a Borsodi út 119. szám alatt, ahová átköltöztünk. A régi Váralja úti épületben már csak apa és anya, Szarka István és felesége Kiss Erzsébet maradt. Ők még tovább gazdálkodtak, és 1975-ig két kis fiúgyermekünknek (Istvánnak és Zsoltnak) hordták esténként a tejet. Az 1975-ös évben azonban apánk hirtelen meghalt, és az eddigi életrend felborult.

Anyánk ezt követően már nem gazdálkodott tovább, egyedül félt otthon, feladta a harcot és ő is átköltözött hozzánk a Borsodi úti házba. A föld a tsz-ben maradt, a házkörüli állatokat eladtuk, és a lakás, illetve a telek kiürült. Azaz teljesen mégsem, mert a macskák otthon maradtak és várták délutánoként a mamát, aki hűségesen vitte nekik az ennilát, no meg a jó szomszédokat is meg kellett látogatni.

Anyánk, az utolsó elköltöző

A látogatások egyszer azonban véget értek. Anyánk, Szarka Istvánné sz. Kiss Erzsébet ugyanis 1994. január 10-én (születésnapján) 84 éves korában elhunyt. Örökre eltávozott férjéhez és őseihez a borsodi öreg temetőbe. A régi ház homlokzatára pedig a tulajdonjog rendezése után felkerült a tábla:

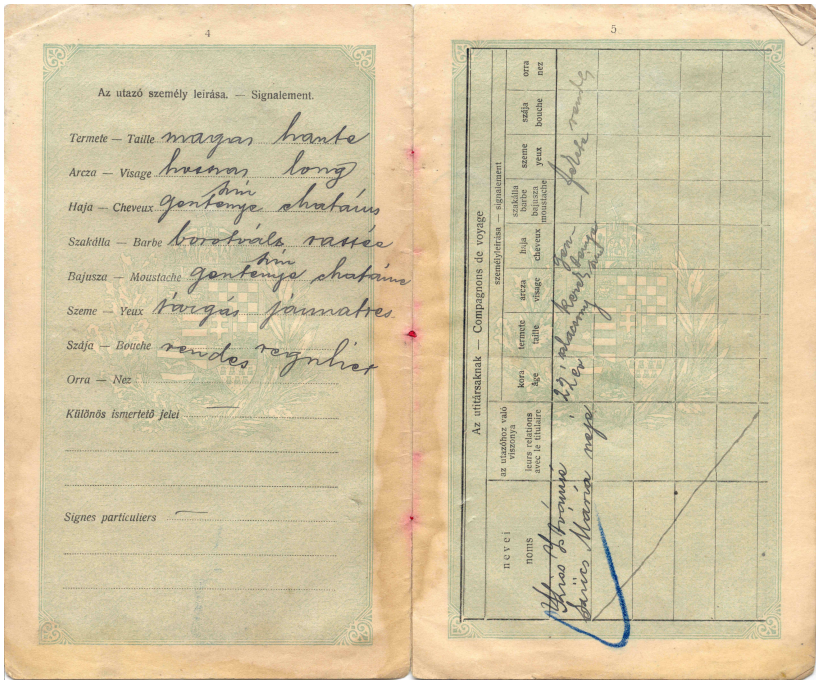
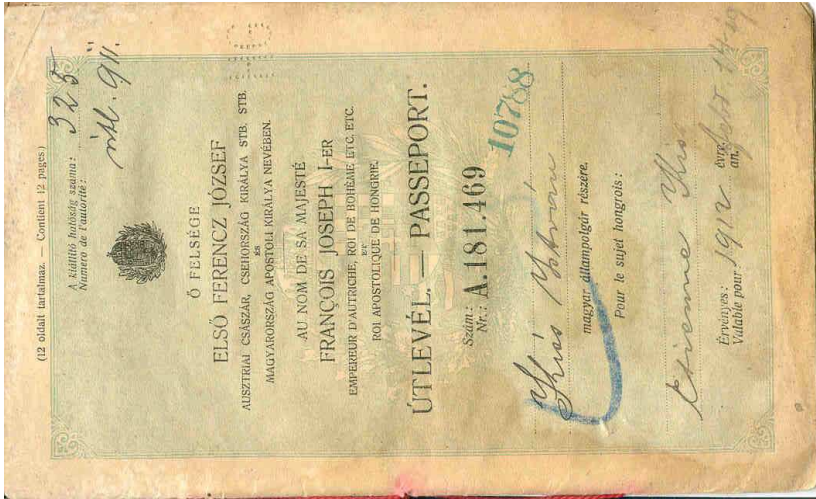
EZ A HÁZ ELADÓ !

Talán utóiratként megjegyezhetjük, mint szomorú tény, hogy a lakóház, tájház céljára való megvásárlásáig (1997-ig) illetéktelen személyek háromszor is betörték a lakatlan épületbe, és a közel százéves házból több értékes berendezési tárgyat, textilneműt és képet örökre elvittek. A tájház ennyivel szegényebb lett.

Edelény, 2002. február 1.

Szarka István
okl. mérnök
a ház utolsó tulajdonosa

Kiss István és neje útlevele 1911-ből